

Katsauksia – Översikter

”Selviääkö tästä mitenkään?” – Turpeesta elantonsa saavien kokemukset suomalaisen turvepolitiikan oikeudenmukaisesta siirtymästä

HANNA LEMPINEN¹ & ANNUKKA VAINIO²

Lapin yliopisto¹ & Helsingin yliopisto²

Lempinen, Hanna & Vainio, Annukka (2022) “Selviääkö tästä mitenkään?” – Turpeesta elantonsa saavien kokemukset suomalaisen turvepolitiikan oikeudenmukaisesta siirtymästä (Livelihood practitioners’ experiences of Finland’s ”just” peat energy transition). *Terra* 134: 3, 149–167. <https://doi.org/10.30677/terra.113497>

The current fossil fuel reliant global energy system is in rapid transition towards low-carbon energy sources. In the Finnish context, a significant target for emission reduction policies has been the country’s carbon dioxide intensive peat energy sector. As a part of the path towards a climate neutral Finland by 2035, the government has set the aim to halve peat energy use by 2030 and, as a part of these transition policies, the principle of providing a just transition for those deriving their livelihood from peat harvesting has been embraced. However, the use of peat has been declining at a much more rapid pace than anticipated, also jeopardizing the just transition promised for those engaged in the peat industry. In this article, we take a focus on the experiences of those who are deriving their livelihood from peat harvesting and related activities with an interest on how they are experiencing the justness of Finland’s peat policies and the ongoing transition. The experiences of our 400 survey respondents reflect the grave societal, economic and human consequences of the multifaceted failures of Finland’s peat transition policies. The lessons learned from the Finnish peat transition can be utilized in planning and implementing more sustainable policies for other livelihoods facing similar transitions.

Key words: peat, energy, climate, just transition, Finland

Hanna Lempinen, Arktinen keskus, Lapin yliopisto, PL 122, FI-96101 Rovaniemi, Finland. E-mail <hanna.lempinen@ulapland.fi>.

Annukka Vainio, Metsätieteiden laitos, Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto, PL 27, FI-00014 Helsingin yliopisto, Finland. E-mail <annukka.vainio@helsinki.fi>.

Vapunpäivän aamuna 2021 Helsingin keskustan liikenne oli perusteellisesti sekaisin, kun yli sadan täysperävaunurekan kulkue vyöryi hiljalleen Mannerheimintietä pitkin kohti kaupunkia pysähtyen lopulta eduskuntatalon eteen. Rekkojen kylkiä koristivat iskulauseet, joissa vaadittiin muun muassa turpeen luokittelamista uusiutuvaksi energianlähteeksi. Niin kutsutun ”moottorimarssin” olivat organisoineet suomalaiset turvetuottajat, jotka pyrkivät mielenilmauksellaan kiinnittämään huomiota elinkeinonsa ahdinkoon ja vaikuttamaan saman kevään kehysriihineuvotteluissa tehtäviin turvetta koskeviin tuki- ja verotuspäätöksiin.

Marinin hallitus linjasi syksyllä 2019 tavoitteeseen puolittaa turpeen energiakäyttöä vuoteen 2030

mennessä (Pääministeri Sanna Marinin ... 2019: 36). Runsaspäästöisen turpeen polton vähentämisellä onkin ollut keskeinen rooli hiilineutraaliuteen vuoteen 2035 tähtäävässä kansallisessa ilmastopolitiikassa. Osana turpeen energiakäytöstä luopumista on poliittisesti sitouduttu myös turvaamaan hallittu, oikeudenmukainen siirtymä turvetuotannosta elantonsa saaville. Käytännössä turpeen energiakäyttö on kuitenkin vähentynyt ennakoitua paljon nopeammin erityisesti päästöoikeuksien hintojen noususta johtuvan energiaturpeen kysynnän romahtamisen vuoksi, ja välillä hallituksen asettama tavoite näytti täyttyvän jo vuoteen 2025 mennessä tai jopa aiemmin, kun turveyhtiö Neova (entinen Vapo) ilmoitti lopettavansa energiaturpeen noston

jo vuoden 2022 aikana (Korhonen ym. 2021: 20; Turvetoimialan vaikutukset ... 2021; Westrén-Doll 2021). Venäjän Ukrainassa aloittamien sotatoimien myötä Neova ilmoitti kuitenkin jo maaliskuussa 2022 käynnistävänsä jyrksiturpeen tuotannon uudelleen kansallisen huoltovarmuuden turvaamiseksi. Tätä kirjoittaessa suomalainen turvepolitiikka ja -siirtymä ovat jälleen käymistilassa (ks. Lempinen 2022).

Turvetoittajien kokemukset siirtymäpäätöksestä seuranneista menetyksistä ja taloudellisesta ahdingosta sekä alalla toimiville luvaton oikeudenmukaisen siirtymän epäonnistumisesta ovat olleet näkyvästi esillä viime vuosien julkisessa keskustelussa (esim. Kyytsönen 2020; Niemistö 2021; Heikkilä 2022). Etenkin Sitran kesän 2020 kynnyksellä julkaisemat raportit turpeen roolista ja turvealan reilun siirtymän keinoista (Leinonen ym. 2020; Soimakallio ym. 2020) herättivät heti ilmestyttyään voimakasta ja yksityiskohtaista kritiikkiä etenkin turve-elinkeinon harjoittajien ja eturyhmien keskuudessa (Hannula 2020; Sitra niittaa ... 2020).

Vastauksena tähän keskusteluun keskitymme tässä katsauksessa erittelemään tarkemmin turvealalla toimivien käsityksiä ja kokemuksia suomalaisesta turvepolitiikasta ja sen oikeudenmukaisuuden edellytyksistä ja sekä niiden toteutumisesta. Tutkimusaineistomme perustuu turpeesta elantonsa saavien suomalaisten keskuudessa vuodenvaihteessa 2020–2021 suoritettuun kyselytutkimukseen, johon vastasi 400 turvealan toimijaa. Määrällisiä ja laadullisia tutkimusmenetelmiä yhdistelevän tarkastelumme käsitteellisenä viitekehystenä toimii energiaoikeudenmukaisuutta ja oikeudenmukaisista siirtymästä koskeva tieteellinen keskustelu (Jenkins ym. 2016; MacCauley & Heffron 2018; Williams & Doyon 2019; Cha 2020). Olemme kiinnostuneita turvealalla toimivien kokemista energia(epä)oikeudenmukaisuuden eri muodoista sekä oikeudenmukaisemman vähähiilisen energiasiirtymän mahdollisuuksista erityisesti turvealan kontekstissa. Tutkimuksemme tuloksia on mahdollista hyödyntää myös muiden muuttuvassa maailmassa vääjäämättä edessä olevien elinkeinosiirtymien suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Turve – kansallinen erityiskysymys?

Ajoittain intensiiviseksikin kehkeytyvää turvekeskustelua seurattaessa voi tulla yllätyksenä, miten vaatimaton energiaturpeen merkitys tilastojen valossa Suomessa on. Turpeen osuus oli vuonna 2019 alle neljä prosenttia Suomen kokonaisenergiankulutuksesta ja turpeen työllistäväksi vaikutukseksi arvioitiin vuonna 2020 yhteensä noin 2 500 henkilö-

työvuotta, joista reilut 1 100 kohdistui suoraan turvetuotantoon (SVT 2019; Soimakallio ym. 2020; Turvetoimialan vaikutukset ... 2021). Samaan aikaan turpeen energiakäyttö tuotti kuitenkin yli 10 prosenttia Suomen kaikista hiilidioksidipäästöistä (Soimakallio ym. 2020).

Alun alkaen turvemaiden laajamittainen tuominen energiakäytön piiriin tapahtui Suomessa valtion voimallisesti tukemana ensin 1940-luvulla ja myöhemmin laajemmassa mittakaavassa 1970-luvulla, jolloin turvetuotannon perusteluina toimivat erityisesti sen positiiviset työllisyys- ja talousvaiikutukset sekä turpeen merkitys energiaomavaraisuudelle ja huoltovarmuudelle (Ruuskanen 2010; Albrecht 2018). Samat argumentit puoltavat turpeen energiakäyttöä myös nykykeskusteluissa (Lempinen 2019a). Turvetuotantoon kohdistuva vastustus taas on viime vuosiin saakka puolestaan ollut luonteeltaan lähinnä paikallista ja perustunut turvetuotannon haitallisiin vesistövaikutuksiin ja sen suoluonnolle aiheuttamiin haittoihin (Albrecht 2015; Pettersson ym. 2017; Konttinen ym. 2018; ks. myös *Terran* suoaiheinen teemanumero 2/2022). Ensisijaisesti ilmastokysymys turve-energiasta on tullut vasta vähitellen 2000-luvun kuluessa. Turpeen energiakäyttö nauttikin pitkään laajamittaista yhteiskunnallista kannatusta, mutta viime vuosikymmenten aikana sen suosio niin kansalaisten kuin päättäjien keskuudessa on johdonmukaisesti laskenut (ks. Ruuskanen 2019; Suomalaisten energia-asenteet ... 2020).

Suomalainen turpeeseen kohdistuva päätöksenteko on viime vuosikymmeninä ollut voimakkaasti sidoksissa poliittisiin valtasuhteisiin, mikä on osaltaan heijastanut turvetta koskevien linjausten tempoilevuuteen ja ennustamattomuuteen (esim. Pääministeri Matti Vanhasen ... 2007; Kansallinen energia- ja ilmastostrategia 2013: 30). Tästä huolimatta turvetta koskevan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kenttä on viime aikoihin saakka säilynyt varsin kapeana (Ruuskanen 2010; Lempinen 2013, 2017; Albrecht 2018; Konttinen ym. 2018). Turvetta koskevan julkisen keskustelun on kuitenkin yleisesti ottaen pantu merkille kiihtyvän erilaisina yhteiskunnallisina kriisiaikoina (ks. Ruuskanen 2010; Lempinen 2019a). Turpeen energiakäytön systemaattiseen vähentämiseen pyrkivän poliittisen linjauksen jälkeen tämä keskustelu on ollut käytännössä jatkuvaa, joskin Venäjän Ukrainassa aloittamien sotatoimien jälkeen sen painopiste on jälleen ratkaisevasti muuttunut (Lempinen 2022).

Turvetta on tavattu Suomessa käsitellä kansallisen erityiskysymyksenä, vaikka Suomen lisäksi turve-energia on ollut olennaisesti mukana myös Irlannin, Baltian maiden ja jossain määrin myös Ruotsin energiapaletissa (ks. Ruuskanen 2010:

141; World Energy ... 2013). Yhtä merkittävä rooli kuin Suomessa turpeella on ollut ainoastaan Irlannissa, missä siirtymä pois turpeen energiakäytöstä on pidemmällä kuin Suomessa: suurimman turvealan toimijan Bord na Mónan ilmoitus turpeennoston lopettamisesta vuonna 2020 käytännössä lopetti turpeen laajamittaisen energiakäytön Irlannissa lyhyellä varoitusaajalla (ks. Häyrynen ym. 2021; Banerjee & Schuitema 2022: 3-4). Myöskään Irlannissa siirtymä ei ole ollut ongelmaton, vaikka Suomen yrittäjävetoisesta turvetuotannosta poiketen Irlannissa turpeesta elantonsa saaneet ovat kohdanneet siirtymän vaikutukset tuki- ja eropaketteihin oikeutettuina valtionyhtiön työntekijöinä. Oikeudenmukaisen siirtymän lupauksista huolimatta työnsä menettäneiden turvealan toimijoiden kokemuksissa heijastuvat syvät epäoikeudenmukaisuuden, epäluottamuksen ja henkilökohtaisen menetyksen kokemukset (Banerjee & Schuitema 2022).

Oikeudenmukaisen siirtymän vaatimukset

Oikeudenmukaisen siirtymän käsitteen käytännön juuret ovat energiamurroksessa, jossa fossiilisten polttoaineiden käytön vähentyessä on pyritty turvaamaan niiden asema, jotka ovat menettäneet työpaikkansa ja toimeentulonsa muuttuneiden poliittisten linjausten myötä (Stevis ym. 2020). Oikeudenmukaisen siirtymän periaate olla jättämättä on kirjattu eri muodoissaan myös Euroopan unionin Vihreän kehityksen ohjelman ja Pariisin ilmastosopimuksen peruseriaatteisiin, joihin Suomi on osaltaan myös turvealan siirtymää ilmastopoliittisena toimenpiteenä toteuttaessaan sitoutunut (Paris Agreement 2015; Euroopan vihreän ... 2019).

Tutkimuksellisesti oikeudenmukaista siirtymää käsittelevä keskustelu on kietoutunut ensisijaisesti (energia)oikeudenmukaisuuden käsitteeseen ja sen myötä laajemmin yhteiskuntatieteellisen energiatutkimuksen kenttään (esim. Sovacool 2014; Stirling 2014). Aiemmin fossiilisen energiajärjestelmän epäoikeudenmukaisuuksiin keskittyneen keskustelun painopiste on lähtien siirtynyt vähähiilisiin energiasiiirtymiin liittyviin oikeudenmukaisuuskysymyksiin: välttämättömydestään huolimatta energiasiiirtymätoimien on havaittu voivan niin syventää olemassa olevia yhteiskunnallisia jakolinjoja kuin luoda uudenlaisia epätasa-arvoisuuksia (Golubchikov & O'Sullivan 2019; Sovacool ym. 2019; Cha 2020). Nykyisellään oikeudenmukaisen siirtymän käsite määrittyykin aiempaa laajemmin ja kattavammin pyrkimyksenä minimoida vähähiilistä yhteiskuntaa kohti tähtäävien politiikkatoimien haitalliset sosioekonomiset seuraukset (Banerjee & Schuitema 2022: 1).

Tutkimuksellisesti oikeudenmukaista siirtymää koskevan keskustelun polttopisteessä ovat oikeudenmukaisuuden määritelmät ja sisällöt, joista kolmeksi määrittävämmäksi ovat muotoutuneet *distributiivisen, proseduraalisen* ja *restoratiivisen* oikeudenmukaisuuden vaatimukset. Näistä distributiivisuus viittaa energiasiiirtymistä koituvien hyötyjen ja haittojen jakautumiseen, proseduraalisen oikeudenmukaisuuden ytimessä ovat siirtymäprosessiin vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuudet ja oikeudenmukaisuuden toteutumisen kokemukset, ja restoratiivisuus viittaa koettujen menetysten korjaamiseen ja kompensoimiseen niistä kärsiville (Jenkins ym. 2016; Crowe & Li 2018; MacCauley & Heffron 2018; Cha 2020). Jotkut kirjoittajat ovat täydentäneet tätä kolmijakoa niin sanotulla tunnustavalla (*recognition*) ulottuvuudella, joka alleviivaa tarvetta yhtäältä aidosti tunnistaa menetyksiä kärsineet osapuolet ja toisaalta myös koettujen menetysten kirjo koko inhimillisessä laajuudessaan (Williams & Doyon 2019).

Viime aikoina kirjallisuudessa on alettu tarkastella energiasiiirtymiä myös niiden *kosmopoliittisten* ulottuvuuksien kautta kiinnittäen huomiota paikallisten energiasiiirtymien ja globaalien kehityskulkujen ja siirtymätoimien tarkoittamattomien seurausten monimuotoisiin yhteenkietoutumisiin sekä siihen, *kenen* kokemalla oikeudenmukaisuudella on painoarvoa (Jasanoff 2018; Sovacool ym. 2019; Cha 2020). Osaltaan energiasiiirtymien oikeudenmukaisuutta käsittelevää keskustelua ovat edelleen mutkistaneet energian itsensä moninaisuus, sen tuotannon, kulutuksen ja kuljetuksen valtasuhteet sekä näiden maantieteelliset ja ajalliset ulottuvuudet (Jenkins ym. 2016; MacCauley & Heffron 2016; Lempinen 2019b; Golubchikov & O'Sullivan 2020). Tässä katsauksessa huomiomme kiinnittyy erityisesti oikeudenmukaisuuden distributiivisiin, proseduraalisiin ja tunnustaviin ulottuvuuksiin: turvapäätösten hyötyjen ja haittojen jakautumiseen, turvetuottajien osallistamiseen ja osallistumiseen sekä siirtymätoimia toteuttavan poliittisen päätöksentekojärjestelmän kykyyn tunnistaa ja tunnustaa edellä mainittuja oikeudenmukaisen siirtymäprosessin hyötyjä ja haittoja sekä niiden kantajia.

Käytännönläheisemmässä kirjallisuudessa onnistuneina pidettyjä elinkeino- ja energiasiiirtymiä tarkastellessa on havaittu, että niitä ovat usein yhdistäneet systemaattinen poliittinen linjaus, riittävän pitkä aikajänne, oikein mitoitettut ja kohdenetetut kompensatiot siirtymästä eniten kärsiville sekä osapuolten järjestelmällinen osallistaminen siirtymätoimenpiteiden ja oman tulevaisuutensa suunnitteluun (ks. Leinonen ym. 2020; Soimakallio ym. 2020). Suomessa turvetuottajien kes-

kuudessa suoritetuihin haastatteluihin ja kansainvälisiin esimerkkeihin pohjautuen reilun turvesiirtymän tueksi hahmotellut keinot ovat hyvin samansuuntaisia. Johdonmukaisen politiikan ja laajan osallistamisen rinnalla keskiöön ovat nousseet tuottajien uudelleen koulutuksen ja -työllistymisen sekä niitä tukevan rahoituksen turvaaminen (Haverinen 2020; Leinonen ym. 2020). Käytännössä Suomessa turvealan siirtymätoimenpiteiden rahoituslähteeksi on kaavailtu Euroopan unionin Vihreän kehityksen ohjelman oikeudenmukaisen siirtymän rahastoa (JTF), jonka puitteissa Suomen on mahdollista kohdentaa rahoitusta juuri turvetuotannosta luopumisesta eniten kärsiville alueille (European Semester ... 2020). Lisäksi hallituksen kevään 2021 kehysriihessä päätetty 70 miljoonan euron tukipaketti on tarkoitettu suunnata siirtymästä kärsivien turvetuottajien tukemiseen. Turvetuottajia on myös pyritty ainakin muodollisesti osallistamaan elinkeinoaan koskevaan päätöksentekoon Sitran haastattelututkimuksilla ja turvetuottajien keskuudessa järjestetyillä keskustelutilaisuuksilla (Haverinen 2020; Kareinen 2020). Työ- ja elinkeinoministeriön laaja-alaisessa turvetyöryhmässä myös turvetuottajilla oli omat edustajansa (ks. Korhonen ym. 2021).

Vaikka taloudellisten menetysten kompensoimisella ja uudelleentyöllistymisen ja -kouluttautumisen näkymillä onkin turpeesta elantonsa saavien toimeentulon näkökulmasta keskeinen rooli, jättävät niihin keskittyvät siirtymätoimenpiteet huomiotta elinkeinojen monimuotoiset henkilökohtaiset ja yhteisölliset merkitykset. Muita kaivannaisyhteisöjä koskevissa tutkimuksissa on pantu merkille, että elinkeinot eivät ole yksilöille ja yhteisöille vain taloudellisen toimeentulon lähde, vaan olennainen osa elettyä arkea, itseyttä ja identiteettiä (Bell & York 2011: 117–118; Renou-Wilson ym. 2011: 95). Lisäksi elinkeinojen sosiokulttuuristen merkitysten on havaittu voivan olla yksilöille ja yhteisöille niiden taloudellista roolia suurempia etenkin yhteisöissä ja tilanteissa, joissa suhde kyseisen luonnonvaran tuotantoon on ylisukupolvinen (ks. Kristoffersen & Dale 2014; Cha 2020).

Australialaisia kaivosyhteisöjä tutkineet Hannah Della Bosca ja Josephine Gillespie (2018: 734) ovat määritelleet ylisukupolviset resurssiyhteisöt yhteisöiksi, joissa tietyn luonnonvaran tuotannolla on ollut keskeinen rooli alueen taloudellisessa, kulttuurisessa, sosiaalisessa ja rakenteellisessa kehityksessä. Jessica Crowe ja Ruopu Li (2018) käyttävät vastaavasti taloudellisen identiteetin käsitettä viitattaessa elinkeinojen merkitykseen alueiden ja ihmisten itseyttämyksessä. Turvealan siirtymän kaltaisten elinkeinosiirtymien näkökulmasta onkin huomionarvoista, että siirtymissä ei siten ole

kyse ainoastaan yhteisöjen taloudellisen toimeentulon pohjan muutoksesta, vaan myös sosiokulttuurisesta ja identiteettisiirtymästä (Carley ym. 2018). Samoin uudella tavalla ymmärrettäväksi tulee siirtymätoimenpiteisiin kohdistuva vastustus: tilanteessa, jossa luonnonvaran merkitys yhteisöjen ja alueiden identiteetille on keskeinen, ei siitä olla valmiita luopumaan, vaikka sen taloudellinen merkitys olisi vähäinen tai kompensoitavissa. Muita fossiilisen energiantuotannon ja kaivannaisteollisuuden ympärille syntyneitä yhteisöjä, niiden tilanteita ja kokemuksia koskevan käsitteellisen keskustelun kautta on mahdollista jäsentää myös turvealalla toimivien kokemuksia siirtymän (epä) oikeudenmukaisuuden ulottuvuuksista.

Aineisto ja menetelmät

Artikkelin empiirinen aineisto kerättiin vuodenvaihteessa 2020–2021 osana laajempaa Ilmastopaneelin hanketta, joka keskittyy hahmottelemaan suuntaviivoja turvemaiden kestäväälle käytölle hiilineutraalissa Suomessa (Lång ym. 2022). Hankkeen turvealan oikeudenmukaisen siirtymän edellytyksiin ja käytäntöihin keskittyvään työpakettiin kuuluva kyselytutkimus toteutettiin avoimella verkkokyselyllä, johon kutsuttiin vastaamaan Suomessa toimivia henkilöitä, jotka itse kokevat oman elinkeinonsa liittyvän turvetuotantoon. Linkkiä kyselyyn välitettiin turvealan toimijoiden ja etujärjestöjen omilla viestintäkanavilla (Bioenergia ry, Turvetuottajat ry, Suomen Koneyrittäjät ry, Vapo oy, MTK), Luonnonvarakeskuksen sosiaalisen median verkostoissa ja Maaseudun Tulevaisuudessa tutkimushanketta koskevan lehtijutun yhteydessä.

Verkkokyselymme kysymykset laadittiin oikeudenmukaisuutta, oikeudenmukaista siirtymää ja (energian) sosiaalista kestävyttä käsittelevää kirjallisuutta sekä viimeaikaisia suomalaisia turvekysymyksen keskittyviä raportteja hyödyntäen (MacCauley & Heffron 2018; Crowe & Li 2018; Lempiäinen 2019a, 2019b; Cha 2020; Haverinen 2020; Kareinen 2020; Leinonen ym. 2020; Soimialio ym. 2020). Kysymysten tavoitteena oli pyrkiä ymmärtämään, millaisena turvetuotannon parissa työskentelevät kokevat omaan elinkeinoonsa kohdistuvan päätöksenteon, omat osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuutensa sekä omat tulevaisuudennäkymänsä turvesiirtymäpolitiikan määrittämien suuntaviivojen puitteissa. Monivaihtokysymysten avulla (ks. liite 1) kerättiin tietoa erityisesti vastaajien kokemuksista 1) distributiivisesta, 2) proseduraalisesta ja 3) tunnustavasta oikeudenmukaisuudesta, 4) mielikuvia suomalaisesta turvepolitiikasta sekä 5) arviovia turpeen

energiäkäyttöön liittyvistä hyödyistä ja haitoista, joihin vastattiin 7-portaisella asteikolla. Sen lisäksi 6) käsityksiä omista tulevaisuusmahdollisuuksista mitattiin kysymyksillä, joihin vastattiin 5-portaisella asteikolla.

Kutakin aihealuetta päädyttiin mittaamaan usealla kysymyksillä, joista muodostettiin samaa ilmiötä mittaavat keskiarvomuuttujat (taulukko 1). Tällä tavalla vastaajien käsityksiä ilmiöstä voi mitata luotettavammin kuin yhdellä kysymyksellä. Keskiarvomuuttujien reliabiliteetin tarkastelussa käytetään usein Cronbachin α -lukua, joka kertoo mittarin olevan luotettava (ts. mittarin väittämät mittaavat samaa ilmiötä), kun Cronbachin α -luku on yli 0,70. Tässä kyselyssä muodostettujen keskiarvomuuttujien Cronbachin α oli yli 0,70 (taulukko 1), joten niiden voidaan katsoa olevan luotettavia. Raportoimme muuttujien jakaumien prosentiosuuksien ja keskiarvojen lisäksi myös keskihajontoja, jotka kuvaavat vaihtelun suuruutta eri vastaajien välillä. Keskihajontojen perusteella näyttäisi siltä, että vastaajien näkemykset kysytyistä asioista olivat varsin yhtenäisiä, sillä muuttujien keskihajonnat olivat varsin pieniä (taulukko 1).

Halusimme tarkastella sosiodemografisten tekijöiden, turvealalla vietettyjen vuosien, turvealan taloudellisen merkityksen sekä koetun ilmastohuolen yhteyksiä vastaajien kokemuksiin omista tulevaisuusmahdollisuuksista (työllistyminen, koulutus ja eläkkeelle siirtyminen). Sen vuoksi testasimme näiden tekijöiden välisiä yhteyksiä lineaarisella regressioanalyysillä, jonka avulla voidaan testata useiden tekijöiden vaikutusta samanaikaisesti. Tulokset puolestaan voivat auttaa kohdentamaan toimenpiteitä paremmin eri ryhmille.

Monivalintakysymysten lisäksi tarjosimme vastaajille mahdollisuuden kertoa omin sanoin ajatuksistaan ja kokemuksistaan liittyen omaan elinkeinoonsa (*Mitä turvetuotanto merkitsee sinulle henkilökohteisesti?*, $n=382$), omiin tulevaisuudennäkymiinsä (*Millaisena näet oman tulevaisuutesi, jos turpeen energiakäyttö Suomessa päättyy jo vuonna 2025, kuten Irti turpeesta -kansalaisaloitteessa esitetään?*, $n=334$) sekä käsityksistään oikeudenmukaisen siirtymän vaatimuksista (*Mitä "reilu siirtymä" sinusta tarkoittaa?*, $n=294$). Avoimet vastaukset analysoitiin temaattisen sisällönanalyysin työkaluja hyödyntäen (ks. Tuomi ja Sarajärvi 2009). Tästä näkökulmasta kyselyvastauksia läpi käydessä huomiota kiinnitettiin vastauksissa toistuviin teemakokonaisuuksiin ja näkökulmiin, joiden puitteissa turvealan toimijat omaan elinkeinoonsa kohdistuvaa päätöksentekoa ja omaa tulevaisuuttaan siirtymän pyörteissä arvioivat. Seuraavissa osissa tarkastelemme näitä teemoja määrällisen ja laadullisen analyysin pohjalta teh-

tyjä havaintoja yhteen teemoittamalla. Katsauksessa havainnollistamistarkoituksissa hyödynnetyt aineistolainaukset on poimittu kyselyvastauksista sellaisenaan, eikä niiden kirjoitus- tai kielioppivirheitä ole korjattu.

Turvealan oikeudenmukainen siirtymä kyselyaineiston valossa

Kyselyymme vastasi noin kuudessa viikossa yhteensä 426 henkilöä, joista 400 ilmoitti elinkeinonsa liittyvän suoraan turvetuotantoon. Aineistosta poistettiin ne 26 vastaajaa, joiden elinkeino ei liittynyt turvetuotantoon. Kyselyyn vastanneet turvetuottajat olivat keskimäärin 44-vuotiaita ja heistä valtaosa (87 %) oli miehiä. Vastaajat olivat työskennelleet turvealalla keskimäärin 19 vuotta ja noin 60 prosentilla vastaajista turpeesta saatavat tulot muodostivat yli kolme neljänestä vuosituloista. Vastaajia oli kaikista Suomen maakunnista, mutta suurin osa heistä asui Etelä-Pohjanmaalla (26 %), Pohjois-Pohjanmaalla (16 %) ja Satakunnassa (11 %). Vajaa puolet (47 %) vastaajista oli yrittäjiä tai urakoitsijoita ja vajaa kolmasosa (29 %) oli ansiotyössä turvealalla. Vastaajat olivat päätyneet turvealalle tyypillisimmin kesätyön (29 %) tai perheen tai sukupolvenvaihdoksen (26 %) kautta. Otaen huomioon, että turvealan suorat työllisyysvaikutukset ovat yhteensä alle 1 200 henkilötyövuotta ja välilliset työllisyysvaikutukset huomioidenkin vain 2 500 henkilötyövuotta, on kyselyaineistomme merkittävä ja laajuudessaan ainutlaatuinen.

Koska turve-energiasta luopuminen on Suomessa ensisijaisesti ilmastopoliittinen toimenpide, mitattiin kyselyssä myös turvealalla työskentelevien ilmastohuolta kysymyksellä ”Kuinka huolestunut olet ilmastomuutoksesta” ja vastausasteikko oli 5-portainen (”ei lainkaan huolestunut”–”erittäin huolestunut”). Lisäksi kysyimme taustatietona käsitystä siitä, mistä viimeisen 60 vuoden aikana kiihtynyt ilmastomuutos johtuu 6-portaisella asteikolla (vastausvaihtoehdot: ”Yksinomaan luonnonilmiöistä”, ”Pääosin luonnonilmiöistä”, ”Yhtä paljon luonnonilmiöistä ja ihmisen toiminnasta”, ”Pääosin ihmisen toiminnasta”, ”Yksinomaan ihmisen toiminnasta”, ”Ilmaston lämpenemistä ei mielestäni ole tapahtumassa”). Vastaajat olivat huomattavasti vähemmän huolestuneita ilmastomuutoksesta kuin suomalaiset keskimäärin (Special Eurobarometer ... 2021). Yli puolet (56 %) ei ollut lainkaan tai juuri lainkaan huolestunut; vähintään jonkin verran se huoletti noin 44 prosenttia vastaajista. Huomattavaa on, että vastaajista jopa neljä kymmenestä (39 %) piti ilmaston lämpenemistä yksinomaan tai pääosin luonnonilmiöistä

Taulukko 1. Kyselyn monivalintakysymyksistä muodostettujen muuttujien keskiarvot, keskihajonnat ja Cronbachin alfat (N=400).

Muuttuja	Asteikko	Keskiarvo	Keskihajonta	Cronbachin alfa
Mielikuvat Suomen turvepolitiikasta	1–7 (erittäin kielteinen–erittäin myönteinen)	2,29	0,99	0,83
Energiaturpeesta luopumisen haitat vs. hyödyt	1–7 (erittäin paljon haittaa–erittäin paljon hyötyä)	2,21	1,02	0,88
Distributiivinen oikeudenmukaisuus	1–7 (ei toteudu lainkaan–toteutuu täysin)	1,43	0,67	0,60
Proseduraalinen oikeudenmukaisuus	1–7 (ei toteudu lainkaan–toteutuu täysin)	1,63	0,68	0,77
Tunnustava oikeudenmukaisuus	1–7 (ei toteudu lainkaan–toteutuu täysin)	1,43	0,77	0,73
Koettu huoli ilmastonmuutoksesta	1–5 (ei lainkaan–äärimmäisen huolestunut)	2,32	0,99	-
Tulevaisuuden mahdollisuudet: työllistyminen ja koulutus	1–5 (ei lainkaan mahdollinen–täysin mahdollinen)	2,63	0,93	0,73
Tulevaisuuden mahdollisuudet: eläkkeelle siirtyminen	1–5 (ei lainkaan mahdollinen–täysin mahdollinen)	2,21	1,13	0,76
Tulevaisuuden mahdollisuudet: rahallinen korvaus	1–5 (ei lainkaan mahdollinen–täysin mahdollinen)	2,57	1,23	0,85

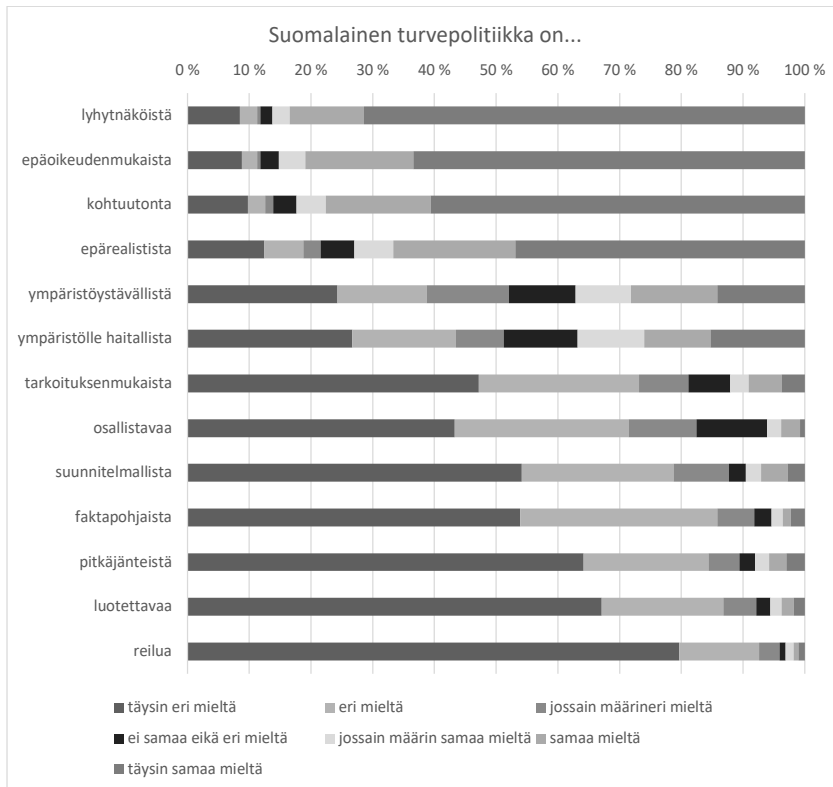
johtavana. Noin kolmannes (36 %) piti syypäänä ihmisen ja luonnonilmiöiden yhteisvaikutusta, ja noin viidesosa (19 %) vastaajista piti ilmastonmuutosta yksinomaan tai pääosin ihmisen toiminnasta johtavana. Kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei ilmastonmuutosta ole tapahtumassa.

Turvealalla toimivien käsitykset suomalaisesta turvepolitiikasta ja sen seurauksista

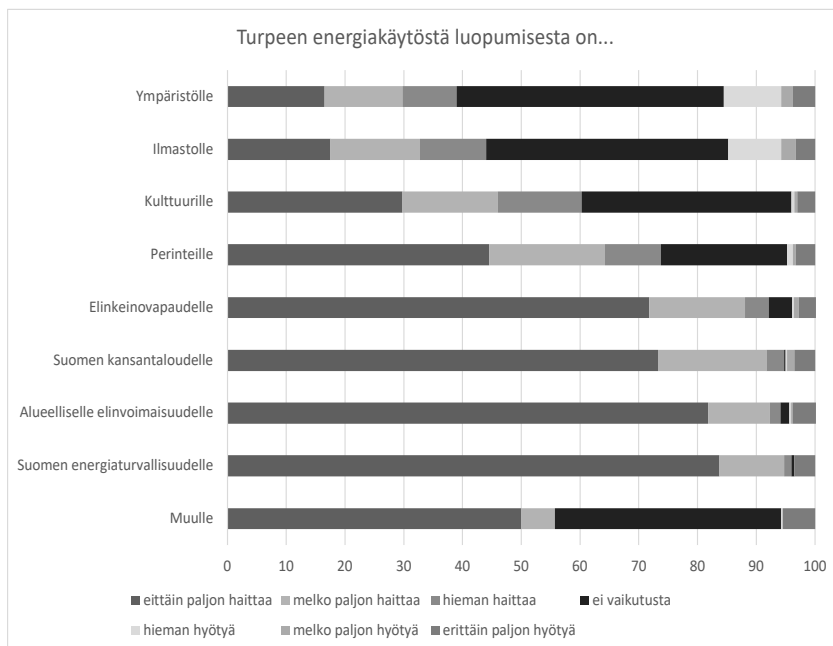
Kyselyyn vastanneista valtaosalle suomalainen turvepolitiikka näyttäytyy monin tavoin kielteisessä valossa. Turpeeseen kohdistuvaa päätöksentekoa pidetään valtaosin lyhytnäköisenä, epäoikeudenmukaisena ja tietopohjaltaan huterana. Vastaavasti suunnitelmallisena, tarkoituksenmukaisena, osallistavana tai luotettavana turpeeseen kohdistunutta poliittista päätöksentekoa pitää vain harva (kuva 1). Yhtä lailla suuri osa vastaajista pitää turveenergiasta luopumista haitallisena etenkin Suomen kansantaloudelle ja energiaturvallisuudelle, elinkeinovapaudelle ja alueelliselle elinvoimaisuudelle (kuva 2). Väitteisiin turve-energiasta luopumisen hyödyistä yhtyy vastaavasti harva.

Monivalintakysymysten teemoista monet nousivat esille myös avoimien kysymysten vastauksis-

sa turvetuotannon henkilökohtaisia sekä turpeesta luopumisen vaikutuksia omiin tulevaisuudennäkymiin koskevista kysymyksistä. Muutoksen nopea vauhti ja ennakoimattomuus herättävät tuottajissa huolta oman yritystoiminnan ja perheen taloudellisen tilanteen lisäksi myös turvealan työntekijöiden, suomalaisen maaseudun, muiden turvetta käyttävien teollisuudenalojen ja viime kädessä koko Suomen energiahuollon ja kansantalouden kohtalosta. Turve näyttäytyy merkittävänä oman kylän ja paikkakunnan perheiden ja nuorten työllistäjänä ja siitä luopuminen vastaavasti työpaikkojen ja niiden myötä alueen tulevaisuudennäkymien katoamisena. Tekijöilleen turve on tarkoittanut sitä, että tehdyn työn voitot ”jäivät maakuntaan” ja samalla ”mahdollisuutta asua synnyinseuduilla ja olla mukana pitämässä maaseutua elinvoimaisena”. Vastaavasti toistuivat huoltovarmuuteen ja kansantalouteen liittyvät teemat: vastauksissa turpeen energiakäyttö on suurimmillaan ”suomalaisuutta”, eikä vähempää kuin ”suomalaisen hyvinvointi yhteiskunnan yksi tuki pilari”, joka ”turvaa Suomen omavaraisuuden” ja tuottaa ”verotuloja valtiolle”. Henkilökohtaiset näkökulmat ja koetut (tulevat) menetykset kietoutuvat siten vastauksissa moninaisesti huoliin oman alueen, suomalaisen maaseudun, kansantalouden ja koko maan tulevaisuudesta.

Kuva 1. Vastaajien mielikuvat suomalaisesta turvepolitiikasta (N=400).

Kuva 2. Vastaajien kokemukset energiaturpeesta luopumisen vaikutuksista prosentteina (N=400).

[Turve merkitsee] työtä maaseudulla, raaka-ainetta maataloudessa, vastuullista kotimaista toimintaa, työntekijöille reilua ja mielekästä työtä. Toimeentuloa, paikallista energiaa. Iloista veronmaksukykyä. Nuorten työllistämistä maaseudulla.

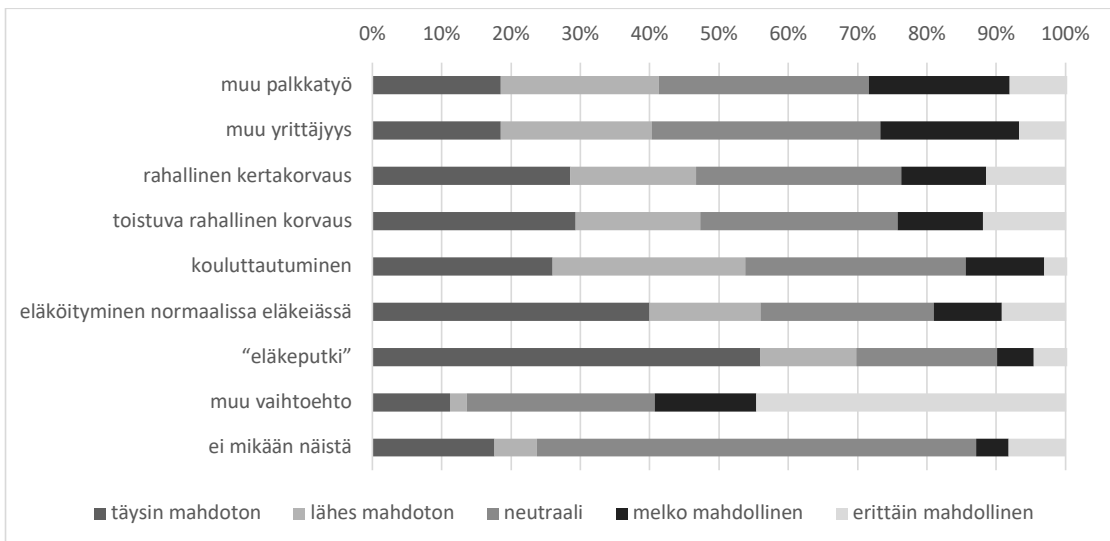
Työt loppuu liian monelta. [– –] Paljon lähtee palveluita kunnista ja kunnat velkaantuvat ja kuolevat pois. Suomi velkaantuu ja kaatuu omaan mahdottoomuuteensa, kansantaloudelle ei tule enää euroja. Ei siinä enää sitten tulevaisuutta ole ihmisillä, eikä Suomessa.

[Turpeesta luopumisesta seuraa] konkurssseja, avioeroja, huostaanottoja, uutta piikkiä mielenterveyspotilaista, pula uusista ulosottomiehistä, koneiden arvo romahtaa valtakunnallisesti sekä asuntojen hinnat haja-asutus alueilla.

Alalla toimivien suhtautuminen siirtymätoimenpiteisiin

Suomessa harjoitettuun turvepolitiikkaan kohdistuvien käsitysten rinnalla kiinnitimme kyselyä laatiessa erityistä huomiota myös siihen, miten turpeesta elantonsa saavat suhtautuvat alan suunniteltuihin siirtymätoimenpiteisiin. Olimme kiinnostuneita siitä, minkä siirtymäpolitiikan tukikeinojen avulla turvealan toimijat itse näkisivät parhaaksi turve-energiasta luopumisen tapahtuvan ja mille vaihtoehtoisille aloille he olisivat itse kiinnostuneita kouluttautumaan tai työllistymään.

Turvealalla toimivat pitävät kyselyvastausten perusteella tulevaisuudessa mahdollisimpana omalla kohdallaan muuta yrittäjyyttä tai palkkatyötä, ker-

Kuva 3. Vastausten (N=400) jakaumat kysymykseen ”Kuinka mahdollisina näet tulevaisuuden vaihtoehdot omalla kohdallasi?”

taluntoista tai toistuvaa rahallista korvausta tai uudelleen kouluttautumista: siirtyminen varhennetulle eläkkeelle näyttäytyi monivalintakysymysten perusteella vastaajille vähiten vartenotettavana vaihtoehtona. Näistä tulevaisuuden mahdollisuuksista muodostettiin kolme keskiarvomuuttujaa: työllistyminen ja koulutus, eläkkeelle siirtyminen ja rahallinen korvaus. Lineaarisen regressioanalyysin mukaan työllistymistä ja kouluttautumista pitivät itselleen mahdollisena nuoremmat vastaajat, Etelä-Suomessa tai pääkaupunkiseudulla asuvat, kotitaloutensa taloudellisen tilanteen hyväksi kokevat ja ne, jotka kokivat paljon ilmastohuolta (taulukko 2). Eläkkeelle siirtymisen kokivat itselleen mahdollisena iäkkäämmät vastaajat, ne, joille turvetuotannon osuus vuosituloista oli alle neljän-

neksen, lapsettomat pariskunnat sekä ne, jotka kokivat paljon ilmastohuolta. Regressiomalli, jossa rahallinen korvaus oli selitettävänä muuttujana, ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

Vaihtoehtoisista elinkeinoista itselleen mahdollisimpana pidettiin muuta maa-, metsä- ja kalataloutta, uusiutuvan energian tuotantoa, kuljetusta ja varastointia ja soiden ennallistamista (kaikki yli 20%), joista etenkin maa- ja metsätalouteen liittyvät elinkeinot muodostivat jo entuudestaan osan toimeentulosta monille turvealalla toimiville. Avoimissa vastauksissa korostui kuitenkin huoli oman alueen työllisyyden ja tulevaisuuden näkymistä tilanteessa, jossa samalta alalta on odotettavasti jäämässä työttömäksi useita saman alan työntekijöitä pienellä paikkakunnalla. Turvealalla toimivien ”pi-

Taulukko 2. Vastaajien kokemia tulevaisuusmahdollisuuksia (työllistyminen, koulutus ja eläkkeelle siirtyminen) selittävät tekijät. Lineaarinen regressioanalyysi. (N=400)

	Työllistyminen, koulutus			Eläkkeelle siirtyminen		
	B	β	SE	B	β	SE
(vakiotekijä)	3,75		0,29	1,39		0,38
Ikä vuosina	-0,01	-0,19**	0,00	0,02	0,20 **	0,01
Sukupuoli: nainen	0,09	0,03	0,14	-0,10	-0,03	0,18
Suuralue (viiteluokka: Etelä-Suomi ja pääkaupunkiseutu)						
• Länsi-Suomi	-0,33	-0,18*	0,15	-0,12	-0,05	0,19
• Pohjois- ja Itä-Suomi	-0,37	-0,19*	0,15	-0,05	-0,02	0,20
Toiminta turvealalla vuosina	-0,012	-0,16*	0,00	0,00	0,04	0,01
Kotitalouden koettu taloudellinen tilanne	0,22	0,16***	0,06	0,00	0,00	0,08
Turvetuotannon osuus vuosituloista (viiteluokka: alle neljännes)						
• neljännes--puolet	-0,08	-0,02	0,18	0,03	0,01	0,23
• puolet--kolme neljänneestä	-0,21	-0,08	0,15	-0,51	-0,16*	0,20
• yli kolme neljänneestä	-0,15	-0,08	0,12	-0,10	-0,17*	0,16
Kotitaloustyyppi (viiteluokka: pariskunta ilman lapsia)						
lapsiperhe	0,09	0,05	0,10	-0,26	-0,12*	0,12
yksinasuva tai muu	0,00	0,00	0,14	0,01	0,00	0,18
Koettu ilmastohuoli	0,25	0,26***	0,04	0,16	0,14**	0,06
Korjattu R ²		0,22***			0,12***	

Huom. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

tää etsiä uutta työtä, jota tuhannet muutkin etsivät samaan aikaan, samoilta alueilta ja samoilla osaamisen alueilla”. Tästä seuraa, että ”maaseudun pienille markkinoille tulee ylitarjontaa, joten kenellekään ei riitä työtä”. Kyselyn vastaajat pitivät kuitenkin keskimäärin lähes tai täysin mahdottomana työn perässä muuttamista jopa oman kunnan sisällä.

Vaikka avoimia vastauksia leimaavat lähes kauttaaltaan huoli toimeentulosta ja tulevasta ja viittaukset työttömyyteen, kortistoon ja ”sossupummiuteen” ovat runsaslukuisia, on vastauksista mahdollista löytää yksittäisiä harvalukuisia mainintoja vähemmän toivottomana näyttäytyvästä ammatillisesta tulevaisuudesta. Ne, joilla on ”muuta yritystoimintaa”, ”joilla ei ole mahdottomasti velkaa turvetuotannosta” tai joiden leipä ”ei ole vain kiinni turvetuotannossa”, saattavat nähdä itsensä ”muissa töissä” tai jopa ”toivottavasti vielä yrittäjänä toisella alalla”. Konkreettisia tulevaisuuden mahdollisuuksia ei kuitenkaan nimetä: sen sijaan ”pitää jotenkin räpistellä eteenpäin” ja ”mennä virran mu-

kana”. Luottavaisesti tulevaisuuteen suhtautuvat lähinnä jo turvetuotannosta luopumisesta tai sen suunnittelusta kertovat vastaajat:

Ennakoin tilanteen ja lopetin tuotannon 2019, sain myytyä kaluston, selvisin ”voittajana”. En oikein ymmärrä miksi tästä asiasta vaahdotaan nyt, kun peli on jo täysin menetetty?

Reilu siirtymä teoriassa ja käytännössä

Yksi kyselyn avoimista kysymyksistä kohdistui suoraan oikeudenmukaisen siirtymän vaatimukseen ja antoi siten turvetuottajille mahdollisuuden omin sanoin määrittellä, mitä alan reilu siirtymä turvelinkeinon näkökulmasta tarkoittaisi. Yleisellä tasolla vastauksissa toistuvat kriteerit, joita on esitetty myös oikeudenmukaisia siirtymiä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa: selkeä poliittinen tavoite, riittävä aikajänne, elinkeinosta luopumisesta saadut riittävät korvaukset sekä mahdollisuus osallis-

tua omaa elinkeinoa koskevaan päätöksentekoon (ks. Leinonen ym. 2020; Soimakallio ym. 2020). ”Riittävää sopeutumisaikaa, elannon varmistamista kärsimään joutuville, uuden alkuun pääsemisen tukemista, riittävää kuulemista”, kiteyttää yksi vastaajistamme reilun siirtymän vaatimukset.

Turvetoimijoiden vastauksissa toistuu toive johdonmukaisesta poliittisesta linjauksesta turvesiirtymän ohjaajana. Vastaajat peräänkuuluttavat ”erittäin selkeätä visiota tulevaisuudesta”, ”siirtymäaikaa, jolloin tiedetään mitä tulee tapahtumaan” ja jonka ajaksi ”pelisäännöt sovitaan ja niistä pidetään kiinni” ja jonka aikana ”tuotantoa vähennetään pikkuhiljaa ja hallitusti”. Tuottajille turve-energiasta luopumisen aikajänne hahmottuu yhtäältä konkreettisten elinkeinon jo tehtyjen rahallisten ja ajallisten investointien kautta. Aineistossa toistuu toive saada ”tuottaa koneet ja alueet loppuun” ja että ”tehdyt investoinnit sekä tuotantoalueisiin että polttolaitoksiin saataisiin viedä elinkaarensa loppuun”. Monille eläkeikää lähestyville aikajänne määrittyi oman jäljellä olevan työuran pituuden puitteissa; työntekijän asemassa turvealalla toimiville riittävä aikajänne puolestaan pelkistyi usein siihen, ”että on kunnolla aikaa etsiä muita töitä” tai ”uutta toimialaa” tai niin halutessaan koulutusmahdollisuuksia. Myös päätöksentekoon osallistaminen oli tuottajien näkökulmasta olennainen reilumman siirtymän edellytys: vastaajat toivoivat, että ”otetaan päätöksentekoon mukaan aidosti ne ihmiset joita päätös koskee”, että ”muutokseen joutuvalla on mahdollisuus keskustella ja vaikuttaa muutoksen vaikutuksiin” ja että ”kysytään yrittäjältä mitä tukea he tarvitsevat”.

Keskeisenä reilun siirtymän edellytyksenä vastauksissa hahmottuivat myös turpeesta elantonsa saaville maksettavat asianmukaiset korvaukset. Usein toistuva vaatimus oli menetysten korvaaminen ”täysimääräisesti” ja ”loppuiksi” sisältäen nykyiset ja tulevat ansiot, kaluston ja yrityksen kulut ja velat. Turvetoimijat edellyttivät muun muassa, että ”valtio maksaa turvetuotantoon liittyvästä kalustosta käyvän hinnan ja keskeneräisen sopimuskauden tulonmenetyksen”, ”korvaa kaiken kiinteän omaisuuden sekä turvaa työntekijöille toimeentulon” ja ”kuittaa yritysten velat”. Keskeiseen asemaan nousivatkin yritysten ja henkilökohtaisten konkurssien estäminen esimerkiksi luopumiskorvauksilla ja tukien kohdentaminen alueiden sijaan suoraan turveyrittäjille. Luopumiskorvausten ja romutuspalkkioiden kaltaiset rahalliset kompensatiot turvetuotannosta luopumiseksi nostettiin esiin keskeisinä politiikkasuosituksina sekä kyselyn vastauksissa että työ- ja elinkeinoministeriön laaja-alaisen turvetyöryhmän loppuraportissa (ks. Korhonen ym. 2021).

Aineistomme perusteella on mahdollista todeta, että turvealan toimijoilla on selkeä käsitys oman alansa oikeudenmukaisen siirtymän vaatimuksista. Samaan aikaan kyseiset kriteerit eivät kuitenkaan näytä toteutuneen suomalaisen turvesiirtymän toimeenpanossa. Hallitun elinkeinosta luopumisen sijaan ”ei ole ajateltu lainkaan” mitään muuta turpeesta luopuminen ”kansallisesti vaatisi kuin JTF-tuen varaan heitettyjä tyhjiä lupauksia”. Kyselyyn vastanneiden turvealan toimijoiden näkökulmasta käynnissä oleva elinkeinosiirtymä vaikuttaa ”hallitsemattomalta” ja henkilökohtaisesti, taloudellisesti ja alueellisesti turkeasta turvetuotannosta ollaan luopumassa käytännössä ”ilman mitään siirtymäaikaa”. Tuottajille luvattu reilu siirtymä on käytännössä ollut pelkkää ”viherpiipertäjien sanahelinää”, ”epärealistista huuhaata”, ”paskapuhetta”, ”poliitikkojen tyhjiä lupauksia” ja ”kepu-li kommunistien valhetta”, ”näitimmin sanottuna koittakaas hei pärjätä”.

Tuottajille oikeudenmukaiseksi siirtymäksi kutsuttu prosessi on pahimmillaan tarkoittanut sitä, että ”tämä homma loppui kuin seinään. Sopimus purettiin ja se oli siinä”. Eräälle vastaajalle ”7.3.2020 soitettiin että ei tarvitse tulla, vaikka oli sopimus kesälle 2020 siinä meni kymmeniä tuhansia euroja hetken piti istua”; toiselta ”työt vain loppui”. Suurella joukolla vastaajista turpeen parissa tehdyt työt olivat ”merkittävästi vähentyneet jo useamman vuoden”, ja tulevaisuudessa turpeen kysynnän ja sitä kautta oman yritystoiminnan ja työllisyysmahdollisuuksien nähtiin romahtavan aivan lähivuosina. Myös kokemukset osallistamisesta olivat kauttaaltaan heikkoja. Toimenpiteitä suunnitellussa ja tutkimusraportteja kirjoittaessa ”toimijat jätetään laadinnassa ulkopuolelle” eikä ”ole kukaan kysynyt EIKÄ OTTANUT YHTEYTTÄ”.

Monen turvealan toimijan näkökulmasta alan tilanne on kokonaisuudessaan ”erittäin synkkä” ja ”tosi lohduton”. Tulevaisuus näyttyy monissa vastauksissa ”todella huonona”, ”erittäin huolestuttavana” ja ”pelottavana”. Kestämättömän monelle siirtymätoimien henkilökohtaisina seurauksina näyttävät ”itsemurha”, ”kuolema”, ”hautausmaa”, ”alkoholismi”, ”masennus” ja hirttäytyminen. Turvetuottajien vastauksissa on kouriintuntuvasti läsnä paitsi taloudellinen hätä ja huoli myös ne kokonaisvaltaiset vaikutukset, mitä turvetuotannon alasajolla on niihin, joille turvetyöt ovat olleet ”elämäntyyö”, ”elämäntapa”, ”elinehto”, ”lähes koko elämän sisältö” tai ”henki ja elämä!”. Monilla alueilla turvetuotanto on ollut ”monen sukupolven elämäntapa”, jonka parissa useat kyselyyn vastanneista ovat toimineet ”pikkupojasta asti”. Tekijöilleen turvetuotanto on voinut olla ”mahtavaa hommaa jota toivosii tekevänsä eläk-

keeseen asti”, ”mielenkiintoista ja haastavaa työtä”, ”mukavaa yhdessä tekemistä perheen kanssa” tai jopa ”parasta hommaa mitä ikinä tehnyt”. Siten monelle turpeen parissa työskenteleville ”mikään rahasumma ei korvaa tulevaa menetystä”: ”noin kolmasosa minun eletyistä elämästä jää elämään vain kuviin ja muistoihin”.

Turvetuotanto on ollut minulle perheen jäsen. Se on ollut elämässäni kaikki. Harrastus. Kesäloma. Rentoutus paikka. Terapia. Bisnes. Työpaikka. Nyt olen ajautunut vaikeaan masennukseen kun turveyrittäjäyteni on ohi.

Tulevaisuus on synkkä. Eläkeikään on matkaa liikaa. Konkurssi vaikeuttaa elämää monin tavoin. Selviääkö tästä mitenkään?

Kyseenalaistettu siirtymä

Samalla kun turvealalla toimivien vastaukset muodostavat sisäisesti suhteellisen yhtenäisen ja teoria-kirjallisuuden kanssa samansisältöisen käsityksen siitä, miten turvealan oikeudenmukainen siirtymä olisi käytännössä mahdollista toteuttaa, ei käsitystä siirtymän tarpeesta kuitenkaan jaeta alalla toimivien keskuudessa. Turvepolitiikan käytännön epäonnistumisen dokumentoinnin rinnalla kyselyvastauksissa kyseenalaistuvat pohjimmiltaan niin turpeesta luopumisen tarve ylipäänsä kuin turvesiirtymän tukena käytetyt poliittiset ja tieteelliset perustelut.

Kyselymme vastaajista lähes seitsemän kymmenestä katsoo, että turpeesta ei tarvitse luopua lainkaan. Sen lisäksi hieman alle puolet vastaajista jatkaisi turpeen energiakäyttöä nykyisellään ja noin samankokoinen osuus vastaajista haluaisi lisätä turpeen osuutta Suomen energiantuotannossa entisestään. Halu jatkaa turpeen energiakäyttöä perustuu monivalintakysymysten varassa pitkälti turpeen koettuihin kansantaloudellisiin, huoltovarmuudellisiin ja alueellisiin hyötyihin, mutta avoimissa vastauksissa toistuvat myös käsitykset turpeesta uusiutuvana luonnonvarana sen nykyisen luokituksen sijaan (ks. IPCC ... 2006) sekä näkemykset suomalaisen turvepolitiikan ideologisuudesta. Vastaajien näkökulmasta turve todellakin on ”uusiutuva luonnonvara” ja ”sen käyttöä ei tarvitse lopettaa”; päinvastoin on ”ilmasto teko” jatkaa turpeen energiakäyttöä. Huonosta maineestaan poiketen turve on ”puhdasta kotimaista biomassaaenergiaa”. Vastaajat pitivät muun muassa turvetta yleisesti ottaen puhtaana energiantuotantomuotona ja esimerkiksi puunpoltoa pienipäästöisempänä, minkä vuoksi turpeen päästökauppaohjelua ”tuntuu vääryydeltä” ja sitä toivotaan selvitettäväksi uudelleen. Tuottajilleen turve tarkoittaa ”läheltä nähtynä yllättävänkin

puhdasta energiamuotoa, vaikka valta mediassa erilainen kuva elinkeinosta on annetukin”.

Turpeen uusiutumattomuuden lisäksi kyselyvastauksissa kyseenalaistuu myös turvepolitiikan pohjana toimiva tieteellinen tietopohja. Turvealan toimijoiden näkökulmasta turpeeseen kohdistuva päätöksenteko on läpeensä ideologista ”haistapas-ka jargonia”, ”fillarikommarivihaa”, jota ohjaavat ”ainoastaan poliittiset intohimot” ja ”ilmastovouhotus” (ideologisuudesta ks. myös Banerjee & Schuitema 2022). Turvetta koskeva ”tutkimus on laiminlyöty ja harhaista”, minkä vuoksi on olemassa ”todella vähän TIETOA turpeen väitetyistä haitoista” ja siten ”tällä hetkellä tehdään päätöksiä tunteiden ja luulojen mukaisesti” ja ”puutteellisilla tiedoilla”, vaikka ”poliittisen näkemyksen lisäksi olisi hyvä huomioida myös tiede ja faktat”. Vastauksissa heijastuu myös katkeruus sattumanvaraiselta vaikuttavasta tavasta, jolla turve tuli kansallisesti luokitelluksi uusiutumattomaksi energianlähteeksi ”aikanaan arpomalla”. Vastauksissa toistuu toive lopettaa ”tärkeistä asioista kolikolla heittely”: turvesiirtymään liittyen ”koko keskustelua ei käytäisi jos kolikko olisi kellahtanut toisin päin”.

Kolikolla heittelyä ja arpomista koskevat kommentit viitannevat tapaan, jolla turve luokiteltiin Suomessa uusiutumattomaksi energianlähteeksi suuren valiokunnan äänestyksessä joulukuussa 2000 arpomalla äänten mennessä tasan (ks. Ruuskanen 2010: 141) Ilman tätä päätöstä turve, joka tuottajanäkökulmasta on ”luonnontieteellisesti uusiutuva”, olisi saavuttanut kansallisesti uusiutuvan energian statuksen, joskaan turpeen kohteluun kansainvälisellä tasolla kansallisesti tehty päätös ei olisi vaikuttanut (vrt. IPCC ... 2006; Ruuskanen 2010: 141). Turpeen uusiutumattomuutta kyseenalaistetaan monissa vastauksissa myös vetoamalla Ruotsin tilanteeseen, missä turpeen ymmärretään laajalti olevan luokiteltu käytännössä uusiutuvaksi ja sen käytön siten rajoittamatonta: ”Miksi turve ei voi olla meillä uusiutuvaa niin kuin esim. Ruotsissa.... Siitä tässä pitäisi enemmän puhua ja kyseenalistaa tuota päätöstä..”. Vastaajien käsityksistä poiketen turpeen luokiteltu hitaasti uusiutuvaksi polttoaineeksi ei ole mahdollistanut sen laajamittaista käyttöä muusta tiukasta ympäristösääntelystä johtuen (ks. Soimakallio ym. 2020: 93–97).

Turve-energiasta luopumiseen kohdistuvaa vastustusta tekee toisaalta ymmärrettäväksi se, että ilmastonmuutos ei juurikaan vaikuta huolettavan turvealalla työskenteleviä. Myös avoimissa vastauksissa kyseenalaistui turpeenpolton ilmastovaikutusten lisäksi myös kansallisten päästövähennysten tarve. Suomen ilmastotavoitteet kuitataan osin ideologisina, osin tarpeettomina: ilmastopolitiikassa ”Suomi on aina ollut edelläkävijä” ja ”painopiste

näissä asioissa pitäisi laittaa Kiinaan, USA:an, Intiaan ja Venäjän päästöihin”. Turpeesta elantonsa saavan näkökulmasta on mahdotonta ymmärtää, ”miksi Suomi ei saisi hyödyntää kansallista energiavarantoaan”, joka on Suomelle ”vastaava aarre kuin öljy Norjalle”. Turvealalla toimivien näkökulmasta on vaikea löytää perusteluita turpeen energiakäytön lopettamiselle tilanteessa, jossa ”ei ne muutaakaan maat öljyn pumppaamista lopeta”.

Energia(epä)oikeudenmukaisuuden monet ulottuvuudet

Oikeudenmukaisia energiasiirtymiä käsittelevän kirjallisuuden puitteissa onnistuneita siirtymiä ovat tavanneet yhdistää systemaattinen poliittinen ohjaus, riittävän pitkä aikajänne, oikein mitoitettut ja kohdennetut kompensatiot sekä siirtymän keskiössä olevien aito osallistaminen siirtymätoimenpiteiden suunnitteluun (ks. Kareinen 2020; Soimakallio ym. 2020). Kyselyvastauksemme perusteella myös turvealalla toimivat jakavat nämä käsitykset oikeudenmukaisen siirtymän kriteereistä. Turpeesta elantonsa saavien näkökulmasta näistä vaatimuksista ei kuitenkaan ole toteutunut yksikään: alalla työskentelevät kokevat muutosvauhdin hallitsemattomaksi, siirtymää tukevat keinot riittämättömiksi ja koko turvepolitiikan perustana toimivien ilmastotieteen ja päätöksenteon perusteettomiksi ja ideologisesti värityneiksi. Lisäksi vastauksissa kyseenalaistuvat kauttaaltaan myös turvesiirtymän tieteelliset perustelut ja siirtymätoimenpiteiden tarve.

Energiaoikeudenmukaisuutta koskevaa kirjallisuutta vasten tarkasteluna kyselyvastauksissa näyttäytyvät moniulotteiset epäoikeudenmukaisuuden kokemukset. Distributiivisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta turvealalla toimivat kokevat kantavansa suhteettoman suuren osuuden valtion päästövähennysten aiheuttamista menetyksistä ja taloudellisesta taakasta. Yhtä lailla kohtuuttomana koetaan Suomen kärsimien haittojen mittakaava suhteessa siihen, miten pieni Suomen osuus maailman kasvihuonekaasupäästöistä on. Prosedurallisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta turvealalla toimivien vastauksissa toistuvat puolestaan kokemukset vähäisistä vaikuttamisen tai kuulluksi tulemisen mahdollisuuksista. Toisaalta vastauksissa heijastuu epäsuhta turvetoimijoiden toiveiden ja tosiasiallisten vaikuttamismahdollisuuksien välillä: siirtymän keinoihin vaikuttamisen sijaan alalla toimivien toiveena on päästä vaikuttamaan siihen, luovutaanko turpeesta ylipäänsä.

Kyselyymme saaduissa vastauksissa korostuvat myös tunnustavan epäoikeudenmukaisuuden kokemukset. Sen lisäksi, että elinkeinosta luopu-

misen taloudellisten menetysten korvaamiseksi suunnatut kompensatiot koetaan alalla toimivien parissa väärin kohdennetuiksi tai riittämättömiksi, toistuu vastauksissa myös kokemus siitä, että taloudellisen toimeentulon menettämisen lisäksi elinkeinosta luopuminen tarkoittaa myös menetyksiä, joita ei voi mitata rahassa. Vastauksissa turvelinkeino näyttäytyy paitsi toimeentulon lähteenä myös yksilöiden ja yhteisöjen elämäntapana, jonka menettäminen ei ole korvattavissa (vrt. Bell & York 2011; Della Bosca & Gillespie 2018; Banerjee & Schuitema 2022). Samaan aikaan turvetuottajien siirtymätoimenpiteisiin ja siirtymän tarpeeseen ylipäänsä kohdistama kategorinen vastustus osoittaa alalla toimivien vastahakoisuutta tunnistaa siirtymään liittyviä kosmopoliittisen energiaoikeudenmukaisuuden ulottuvuuksia (vrt. Sovacool ym. 2019). Kansallisesti tarkasteltuna turve-energiasta luopumisen hidastaminen tai sitä koskevan tehdyn päätöksen peruminen lievittäisivät turpeesta elantonsa saavien kokemia menetyksiä, mutta globaalilla tasolla tarkasteltuna ilmastonmuutoksen vastaisten toimien viivyttäminen olisi ilmaston lämpenemisen vaikutuksista jo nyt kärsiviä kohtaan raskas epäoikeudenmukaisuus.

Johtopäätökset

Tässä katsauksessa olemme tarkastelleet turvealalla toimivien käsityksiä ja kokemuksia suomalaisesta turvepolitiikasta ja turvealan oikeudenmukaisesta siirtymästä. Saamamme vastaukset heijastelevat paitsi katkeraa ja laaja-alaista pettymystä Suomessa harjoitettuun turvealan siirtymäpolitiikkaan myös syvää epäluottamusta poliittiseen päätöksentekoon ja päätöksenteon pohjana olevaan ilmastotieteelliseen tutkimustietoon. Siinä missä turpeesta elantonsa saavien taloudellista hätää ja huolta on vielä mahdollista poliittisin päätöksin lievittää, ovat siirtymäprosessin aikana syntyneet epäoikeudenmukaisuuden kokemukset vaikeasti pyyhittävissä pois. Siksi turvesiirtymän epäonnistumisista onkin tärkeää ottaa oppia esimerkiksi turkistarhauksen ja eläintalouden kaltaisten tulevien elinkeinosiirtymien suunnittelussa ja toteuttamisessa.

On myös aiheellista pohtia, missä määrin nyt väistämätöntä turpeesta luopumista mutkistavat menneisyydessä tehdyt toimet ja päätökset. Menneiden vuosikymmenten puoluepoliittisia linjoja myötäillen poukkoillut turvepolitiikka, joka ei ole lähettänyt tuottajapuolelle selkeää ja yhtenäistä viestiä vääjäämättä edessä olevasta energiamurroksesta, saa nyt tehdyn päätöksen näyttämään irralliselta ja perusteettomalta. Toisaalta 1980-luvun lopulta eteenpäin tapahtunut turpeenoston

ulkoistaminen valtionyhtiö Vapolta alihankkijoina toimiville yrityksille ulkoisti niille myös turvetuotantoon liittyvät liiketoimintariskit (ks. Ruuskanen 2010). Siten suomalaiset turvealan toimijat eivät suurilta osin kohtaa käynnissä olevaa siirtymää eropaketteihin oikeutettuina palkattuina työntekijöinä, vaan elinkeinon usein pitkäjänteisiä investointeja tehneinä yksityisyrittäjänä. Toisaalta Irlannissa turvesiirtymän palkatun työntekijän asemassa kokeneet turvealan toimijat jakavat turvatummasta taloudellisesta tilanteestaan huolimatta silti kyselyvastauksissammekin esiin nousseet epäoikeudenmukaisuuden ja epäluottamuksen kokemukset (Banerjee & Schuitema 2022).

Turvealalla toimivien erimielisyys oman elinkeinonsa alasajon keinoista ja tarpeesta ei ole havaintona mitenkään yllättävä, mutta oikeudenmukaista siirtymää koskevan käsitteellisen keskustelun näkökulmasta se kuitenkin johdattelee erityisen tärkeiden kysymysten äärelle. Miten on mahdollista määritellä, saati saavuttaa oikeudenmukaisuus tilanteessa, jossa siirtymän kohteena olevalla osapuolella ei ole mahdollisuutta vaikuttaa päätökseen itse siirtymän tarpeesta tai lopputulemasta? Mikäli osallistamisen vaatimus nähdään täytetyksi siirtymän *keinojen* suunnitteluun osallistamisella, päätty tällä tavalla määritelty oikeudenmukainen siirtymä perustavanlaatuisesti epäpolitisoiamaan valtasuhteita energiantuotantoa koskevien päätösten taustalla ja osaltaan vain lisäämään epäoikeudenmukaisuuden kokemusta siirtymästä eniten kärsivien keskuudessa. Turvetuottajien kokemukset epäoikeudenmukaisuudesta kutsuvat toisaalta tarkastelemaan lähemmin sitä, *kenen* oikeudenmukaisuudesta on kysymys. Yhteisessä ilmakehässä vastakkain asettuvat keskenään yhteismitattomat paikalliset ja kaukaiset sekä välittömät ja ajallisesti etäiset turvetuotannon hyödyt ja haitat.

Välillä jo vääjäämättömästi edenneen turvesiirtymän tulevaisuuskuva on tätä kirjoitettaessa epäselvä, mutta Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan seurauksena jo lähes lakkautettu energiatuotanto näyttää olevan saamassa jatkoaikaa. Keräämämme laaja kyselyaineisto kuitenkin osoittaa, että siirtymän vaikutukset – konkurssit, puretut sopimukset, henkinen pahoinvointi, päätöksentekijöihin ja tutkimustietoon kohdistuva epäluottamus ja musertava huoli omasta ja läheisten toimeentulosta ja tulevaisuudesta – ovat olleet alalla toimiville todellisuutta jo useamman vuoden ajan. Siirtymän tukitoimet, niiden sisältö ja niiden rahoitus ovat osin edelleen suunnittelun asteella ja riski siihen, etteivät tukitoimet joko ehdi saataville ajoissa tai kohdennu niitä eniten tarvitseville, on monien kohdalla jo ehtinyt toteutua. Ukrainan sodan ennakoimattomat vaikutukset energiatuotuksen kysyntään

ja sen aikajänteeseen mutkistavat johdonmukaisten siirtymätoimenpiteiden suunnittelua ja toimeenpanoa entisestään.

Sitran kesäkuussa 2020 julkaistussa turvealan oikeudenmukaisen siirtymän suuntaviivoja käsittelevässä raportissa todettiin aiheellisen painokkaasti, että ”turpeesta luopuminen sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla on kansallisen ilmastopolitiikan koetinkivi” (Soimakallio ym. 2020: 15; myös Banerjee & Schuitema 2022: 8). Vastaavasti epäoikeudenmukaiseksi koetulla tavalla toimeenpantu turvealan siirtymä voi pahimmillaan kyseenalaistaa koko suomalaisen ilmastopolitiikan yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden.

KIRJALLISUUS

- Albrecht, E. (2018) *Peatland politics in Finland: Local movements, deliberative environmental governance and arguments*. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2876-4>
- Banerjee, A., & Schuitema, G. (2022) How just are just transition plans? Perceptions of decarbonisation and low-carbon energy transitions among peat workers in Ireland. *Energy Research & Social Science* 88, 102616. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2022.102616>
- Bell, S. & York, R. (2010) Community economic identity: The coal industry and ideology construction in West Virginia. *Rural Sociology* 75(1) 113–143. <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.2009.00004.x>
- Carley, S., Evans, T. & Koniskya, M. (2018) Adaptation, culture, and the energy transition in American coal country. *Energy Research & Social Science* 37, 133–139. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.10.007>
- Cha, J. M. (2020) A just transition for whom? Politics, contestation, and social identity in the disruption of coal in the Powder River Basin. *Energy Research & Social Science* 69, 101657. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101657>
- Crowe, J. & Li, R. (2020) Is the just transition socially accepted? Energy history, place, and support for coal and solar in Illinois, Texas, and Vermont. *Energy Research & Social Science* 59, 101309. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2019.101309>
- Della Bosca, H. & Gillespie, J. (2018) The coal story: Generational coal mining communities and strategies of energy transition in Australia. *Energy Policy* 120, 734–740. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.04.032>
- Euroopan vihreän kehityksen ohjelma (2019) Euroopan komissio. <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_fi> 25.10.2021.
- European Semester 2020 Annex D: Overview of investment guidance on the Just Transition Fund 2021–2027 per member state (2020) Euroopan komissio. <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/annex_d_crs_2020_en.pdf> 16.8.2021.

- Golubchikov, O. & O'Sullivan, K. (2020) Energy periphery: Uneven development and the precarious geographies of low-carbon transition. *Energy and Buildings* 211, 109818. <https://doi.org/10.1016/j.enbuild.2020.109818>
- Hannula, E. (2020) Sitra SLL:n äänitorvena turvetta vastaan. Maaseudun tulevaisuus 22.8.2020 <<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/mielipide/4ab11740-bd70-5694-a49d-3f58fec5045b>> 23.6.2021.
- Haverinen, R. (2020) Haastattelututkimus turvetuottajien näkemyksistä ja tulevaisuuden odotuksista. Yhteenvetoraportti 5.5.2020. Sitra, Helsinki. <<https://media.sitra.fi/2020/06/22130503/haastattelututkimus-turvetuottajien-nakemyksista-ja-tulevaisuuden-odotuksista.pdf>> 10.6.2021.
- Heikkilä, E. (2022) Turvetuotantokoneille voi nyt hakea romutuspalkkiota, mutta alaa edustavan Hanna Haavikon mukaan tukitaso on riittämätön: ”Tyhjän saa pyytämättäkin”. Yle Uutiset 9.2.2022. <<https://yle.fi/uutiset/3-12309821>> 8.6.2022.
- Häyrynen, S., Devery, C. & Banerjee, A. (2021) Contested bogs in Ireland: A viewpoint on climate change responsiveness in local culture. Teoksessa Martínez, G. (toim) *Culture and Climate Resilience*, 69–95. Palgrave, Lontoo.
- IPCC guidelines for national greenhouse gas inventories: volume 2 (2006) Intergovernmental Panel on Climate Change. <www.ipcc-nggip.iges.or.jp/public/2006gl/vol2.html> 20.6.2019.
- Jasanoff, S. (2018) Just transitions: A humble approach to global energy futures. *Energy Research & Social Science* 35, 11–14. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.11.025>
- Jenkins, K., McCauley, D., Heffron, R., Stephan, H. & Rehner, R. (2016) Energy justice: A conceptual review. *Energy Research & Social Science* 11, 174–182. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2015.10.004>
- Kansallinen energia- ja ilmastostrategia (2013) Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 8/2013. <https://tem.fi/documents/1410877/2626968/Energia- ja ilmastostrategia_2013.pdf/ce0e9b73-f907-454b-b52b-87fa9fa481d2/Energia- ja ilmastostrategia_2013.pdf?t=1462791257000> 23.5.2021.
- Kareinen, J. (2020) Turvedialogien yhteenveto: Keskustelusarja turvealan oikeudenmukaiseen siirtymään liittyvistä haasteista ja mahdollisuuksista. Sitra, Helsinki. <<https://media.sitra.fi/2020/12/10081625/turvedialogienyhteenvetoda-1.pdf>> 25.5.2021.
- Konttinen, E., Salo, M. & Möttönen, S. (2018) Turvetuotannon sosiaalisen toimiluvan menetys Saarijärven reitillä. *Alue ja ympäristö* 47(1) 62–78. <https://doi.org/10.30663/ay.60607>
- Korhonen, T., Hirvonen, P., Rämetsä, J. & Karjalainen, S. (2021) Turvetyöryhmän loppuraportti. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163045/TEM_2021_24.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 23.10.2021.
- Kristoffersen, B. & Dale, B. (2014) Post petroleum security in Lofoten: How identity matters. *Arctic Review on Law and Politics* 5(2) 201–226. <<https://arcticreview.no/index.php/arctic/article/view/1046>>.
- Kyytsönen, J. (2020) Turveyrittäjän puolen miljoonan investoinnit jäävät pihalle ruostumaan – alalle tulossa lähes miljardin euron tappiot. Maaseudun Tulevaisuus 4.12.2020. <<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/345ef145-84b6-55cc-9d22-2a02a754ad58>> 8.6.2022.
- Leinonen, T., Haanperä, O., Kohi, A., Landström, M., Hietaniemi, T. & Tynkkynen, O. (2020b) Turpeen käytöstä luopuminen – Keinoja Suomelle reilun siirtymän tukemiseen. Työpäpaperi 23.6.2020. Sitra, Helsinki. <<https://media.sitra.fi/2020/06/22121621/turpeen-kaytosta-luopuminen.pdf>> 20.2.2021.
- Lempinen, H. (2013) ”Jos se ei riitä, siitä riidellään”: Energiaturvallisuuden kieli ja kuvakieli turve-energian markkina-argumentteina. *Alue ja ympäristö* 42(2) 53–63. <<https://aluejymparisto.journal.fi/article/view/64786>>.
- Lempinen, H. (2017) ”Suo siellä, vetelät housussa täällä”: Turve 3.0 suomalaisen hyvinvointivaltion pelastusrenkaana? *Alue ja ympäristö* 46(1) 41–46. <<https://aluejymparisto.journal.fi/article/view/64906>>.
- Lempinen, H. (2019a) ”Barely surviving on a pile of gold? Arguing for the case of peat energy in 2010s Finland. *Energy Policy* 128, 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.12.041>
- Lempinen, H. (2019b) *Arctic energy and social sustainability*. Palgrave, Lontoo.
- Lempinen, H. (2022) Suomalainen turvesuo keskellä maailman muutosta. *Alue ja ympäristö* 51:1, 200–202. <https://doi.org/10.30663/ay.115336>
- Lång, K., Aro, L., Assmuth, A., Haltia, E., Hellsten, S., Larmola, T., Lempinen, H., Lindfors, L., Lohila, A., Miettinen, A., Minkkinen, K., Nieminen, M., Ollikainen, M., Ojanen, P., Sarkkola, S., Sorvali, J., Seppälä, J., Tolvanen, A., Vainio, A., Wall, A. & Vesala, T. (2022) Turvemaiden käytön vaihtoehdot hiilineutraalissa Suomessa. Ilmastopaneelin raportti 2/2022. <<https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2022/04/ilmastopaneelin-raportti-2-2022-turvemaiden-kayton-vaihtoehdot-hiilineutraalissa-suomessa.pdf>> 8.10.2022.
- MacCauley, D. & Heffron, R. (2018) Just transition: Integrating climate, energy and environmental justice. *Energy Policy* 119, 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.04.014>
- Niemistö, E. (2021) Hyvä turvekesä ei tuonut helpotusta turveyrittäjien ahdinkoon – luvutat tuet ovat ”auttamattomasti myöhässä”. Yle Uutiset 13.8.2021. <<https://yle.fi/uutiset/3-12056114>> 8.6.2022.

- Paris Agreement (2015) United Nations Framework Convention on Climate Change. <https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf> 11.8.2021.
- Pettersson, S. Hallikainen, V., Naskali, A., Rovannerä, S. & Tuulentie, S. (2017) Ympäristökonfliktit Suomessa: mistä on kiistelty ja miksi? *Terra* 129(2) 87–107.
- Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007 (2007) Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <https://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmat/-/asset_publisher/69-paaministeri-matti-vanhasen-ii-hallituksen-ohjelma> 25.8.2021.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019 (2019) Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>
- Renou-Wilson, F., Bolger, T., Bullock, C., Convery, J., Curry, J., Ward, S., Wilson, D. & Müller, C. (2011). *BOGLAND: Sustainable management of peatlands in Ireland*. Irish Environmental Protection Agency, Irlanti. <https://www.epa.ie/publications/research/land-use-soils-and-transport/STRIVE_75_web_SC.pdf>. 8.10.2022.
- Ruuskanen, E. (2010) *Suosta voimaa ja lämpöä: Turve Suomen energiapolitiikassa 1940–2010*. Jyväskylä, Vapo.
- Ruostetsaari, I. (2017) Stealth democracy, elitism, and citizenship in Finnish energy policy. *Energy Research & Social Science* 34, 93–103. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.06.022>
- Sitra näyttää turpeen – outo lähestyminen oikeudenmukaiseen siirtymään (2020) Bioenergia ry., Helsinki. 26.6.2020 <<https://www.bioenergia.fi/2020/06/26/sitra-niittaa-turpeen-outo-lahestyminen-oikeudenmukaiseen-siirtymaan/>> 8.10.2022.
- Soimakallio, S., Sankelo, P., Kopsakangas-Savolainen, M., Sederholm, C., Auvinen, K., Heinonen, T., Johansson, A., Judi, J., Karhinen, S., Lehtoranta, S., Räsänen, S. & Savolainen, H. (2020) Turpeen rooli ja sen käytöstä luopumisen vaikutukset Suomessa. Tekninen raportti 15.6.2020. Sitra, Helsinki. <<https://media.sitra.fi/2020/06/31150012/turpeen-rooli-jansen-kaytosta-luopumisen-vaikutukset-suomessa-tekni- nen-raportti.pdf>> 23.2.2021.
- Sovacool, B. (2014) What are we doing here? Analyzing fifteen years of energy scholarship and proposing a social science research agenda. *Energy Research & Social Science* 1, 1–29. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.02.003>
- Sovacool, B., Martiskainen, M., Hook, A. & Baker, L. (2019) Decarbonization and its discontents: a critical energy justice perspective on four low-carbon transitions. *Climatic Change* 155, 581–619. <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02521-7>
- Special Eurobarometer 513 Climate Change: Finland (2021) Euroopan komissio. 15.11.2021 <https://ec.europa.eu/clima/system/files/2021-06/fi-climate_2021_en.pdf> 8.10.2022.
- Stavis, D., Morena, E. & Krause, D. (2020) Introduction. Teoksessa Morena, E., Krause, D. & Stavis, D. (toim.) *Just transitions: Social justice in the shift towards a low-carbon energy world*, 1–31. Pluto Press, Lontoo.
- Stirling, A. (2014) Transforming power: Social science and the politics of energy choices. *Energy Research & Social Science* 1, 83–95. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.02.001>
- Suomalaisten energia-asenteet. Yhteenveto tuloksista (2020) Energiateollisuus ry, Helsinki. <https://energia.fi/files/5537/Energiateollisuus_-_Energi-aasenteet_2020.pdf> 28.3.2021.
- SVT = Suomen virallinen tilasto (2019) Energian hankinta ja kulutus. Liitekuvio 1 Energian kokonaiskulutus 2019. Tilastokeskus, Helsinki. 21.12.2020 <https://www.stat.fi/til/ehk/2019/ehk_2019_2020-12-21_kuv_001.fi.html> 5.6.2021.
- Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi, Helsinki.
- Turvetoimialan vaikutukset talouteen ovat suurimmat paikallisella tasolla (2021) PTT Policy Brief 1/2021. Pellervon taloustutkimus, Helsinki. <<https://www.ptt.fi/julkaisut-ja-hankkeet/kaikki-julkaisut/turvetoimialan-vaikutukset-talouteen-ovat-suurimmat-paikallisella-tasolla.html>> 10.6.2021.
- Westrén-Doll, J. (2021) Suomen turvejätti lopettaa energiaturpeen tuotannon, käyttö romahtaa koko maassa. Helsingin Sanomat 1.12.2021 <<https://www.hs.fi/talous/art-2000008441212.html>> 25.1.2022.
- Williams, S. & Doyon, A. (2019) Justice in energy transitions. *Environmental Innovation and Societal Transitions* 31, 144–153. <https://doi.org/10.1016/j.eist.2018.12.001>
- World Energy Resources: Peat (2013) World Energy Council, Lontoo. <https://www.worldenergy.org/assets/images/imported/2013/10/WER_2013_6_Peat.pdf> 11.5.2022.

Liite. Turvekyselyn monivaltintakysymykset, jotka on raportoitu katsauksessa.

OMA ROOLI TURVETUOTANNON KENTÄLLÄ

Miten oma elinkeinosi liittyy energiaturpeeseen? Valitse sopivat vaihtoehdot (voit valita useamman).

- maanomistaja
- yrittäjä/urakoitsija, tarkenna
- ansiotyössä/ työntekijänä (esim. turvealan yrityksessä)
- asiantuntijatehtävissä
- muu, mikä _____
- elinkeinoni ei liity mitenkään turpeentuotantoon

Kuinka monta vuotta olet toiminut turvealalla?

Miten olet päätenyt turvealalle? Valitse sopiva vaihtoehto.

- perheen/ sukupolvenvaihdoksen kautta
- ystävän tai tuttavien kautta
- kesätyö
- yrityksen avoin rekrytointi
- muu, mikä _____

Kuinka ison osan turvetuotanto muodostaa vuosittaisista tuloista?

Vastausvaihtoehdot: 1 = ei lainkaan, 2 = alle neljännes, 3 = neljännes - puolet, 4 = puolet - kolme neljänneestä, 5 = yli kolme neljänneestä

NÄKEMYKSET SUOMALAISESTA TURVEPOLITIIKASTA

Seuraavaksi pyydämme sinua arvioimaan suomalaista turvepolitiikkaa. Kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavien väittämien kanssa?

Vastausvaihtoehdot: 1 = täysin eri mieltä, 2 = eri mieltä, 3 = jossain määrin eri mieltä, 4 = ei samaa eikä eri mieltä, 5 = jossain määrin samaa mieltä, 6 = samaa mieltä, 7 = täysin samaa mieltä

Suomalainen turvepolitiikka on...

- faktapohjaista
- suunnitelmallista
- osallistavaa
- tarkoituksenmukaista
- reilua
- luotettavaa
- ympäristöystävällistä
- pitkäjänteistä
- epärealistista (k)
- kohtuutonta (k)
- lyhytnäköistä (k)
- epäoikeudenmukaista (k)

Turpeen energiakäytöstä luopumisesta voi olla sekä hyötyä että haittaa. Seuraavaksi pyydämme Sinua arvioimaan hyötyjä ja haittoja eri näkökulmista.

Vastausvaihtoehdot: 1 = merkittävästi enemmän haittaa, 2 = enemmän haittaa, 3 = hieman enemmän haittaa, 4 = ei vaikutusta/ yhtä paljon hyötyä ja haittaa, 5 = hieman enemmän hyötyä, 6 = enemmän hyötyä, 7 = merkittävästi enemmän hyötyä

Turpeen energiakäytöstä luopumisesta on...

- Suomen kansantaloudelle
- Suomen energiaturvallisuudelle
- aluepolitiikalle
- ilmastonmuutokselle
- ympäristönsuojelulle
- elinkeinovapaudelle
- alueelliselle elinvoimaisuudelle
- perinteille
- kulttuurille
- muulle, mille _____

Miten turpeen energiakäytöstä luopuminen tulisi toteuttaa Suomessa Sinun mielestäsi?

Kuinka samaa tai eri mieltä olet seuraavien väittämien kanssa?

Vastausvaihtoehdot: 1 = täysin eri mieltä, 2 = eri mieltä, 3 = jossain määrin eri mieltä, 4 = ei samaa eikä eri mieltä, 5 = jossain määrin samaa mieltä, 6 = samaa mieltä, 7 = täysin samaa mieltä

Turpeen energiakäytöstä luopuminen tulisi toteuttaa Suomessa...

- lailla kieltämällä
- verotuista luopumalla
- päästökaupan mekanismien kautta
- tukemalla yrittäjiä taloudellisesti elinkeinosta luopumisessa
- muuta työtä luovilla investointiohjelmilla
- muita energiamuotoja tukevilla investointiohjelmilla
- keinoilla, jotka päätetään yhdessä turpeesta elantonsa saavien kanssa
- muuten, miten?
- turve-energiasta ei tarvitse luopua

Mikä Sinusta on sopiva aikajänne turpeesta luopumiseen Suomessa?

Vastausvaihtoehdot: 1 = 2025 mennessä, 2 = 2030 mennessä, 3 = 2035 mennessä, 4 = 2050 mennessä, 5 = myöhemmin, milloin _____, 6 = turve-energiasta ei tarvitse luopua

Miten hyvin oikeudenmukaisuus toteutuu Sinun mielestäsi Suomen turvepolitiikassa?

Vastausvaihtoehdot: 1 = ei toteudu lainkaan, 2 = ei toteudu juuri lainkaan, 3 = toteutuu jossain määrin, 4 = toteutuu keskimäärin, 5 = toteutuu suurelta osin, 6 = toteutuu lähes täysin, 7 = toteutuu täysin

(distributiivinen oikeudenmukaisuus)

- Turpeesta luopumisesta aiheutuvat haitat jakautuvat kohtuullisesti.
- Turpeesta luopumisesta koituvat hyödyt jakautuvat kohtuullisesti.
- Ne, jotka saavat tuloja turpeen tuotannosta, saavat kohtuullisen korvauksen tulonmenetyksistään.

(tunnustava oikeudenmukaisuus)

- Turvepolitiikka arvostaa turvetuottajien tekemää työtä Suomen hyväksi.
- Turvepolitiikka pyrkii säilyttämään paikallisia elämäntapoja ja kulttuureja.
- Turvepolitiikka ottaa huomioon erilaisten ihmisten tarpeet.

(proseduraalinen oikeudenmukaisuus)

- Turpeesta elantonsa saavat voivat ilmaista mielipiteensä, kun turpeeseen liittyviä päätöksiä valmistellaan.
- Turpeesta elantonsa saavien näkemykset vaikuttavat päätöksiin.
- Turpeesta elantonsa saaville on annettu riittävästi tietoa, kun päätöksiä suunnitellaan.
- Turpeeseen liittyvä päätöksenteko perustuu riittävään, ajankohtaiseen ja luotettavaan tietoon.
- Turpeeseen liittyvä päätöksenteko on puolueetonta.
- Päätöksistä tai menettelytavoista on mahdollista valittaa.

TULEVAISUUDEN VAIHTOEHDOT TURVE-ENERGIAN TUOTANNOLLE

Jos turpeen energiakäyttö vähenee tai päättyy kokonaan, niin kuinka mahdollisina näet seuraavat tulevaisuuden vaihtoehdot omalla kohdallasi?

Vastausvaihtoehdot: 1 = täysin mahdoton, 2 = lähes mahdoton, 3 = neutraali, 4 = melko mahdollinen, 5 = erittäin mahdollinen

(työ ja kouluttautuminen)

- koulutus
- muu palkkatyö
- muu yrittäjyys

(eläkkeelle siirtyminen)

- eläköityminen normaalissa eläkeiässä
- “eläkeputki”

(rahallinen korvaus)

- toistuva rahallinen korvaus
- rahallinen kertakorvaus

(muu)

- muu, mikä
- ei mikään näistä

Olisitko valmis muuttamaan uusien työ- tai kouluttautumismahdollisuuksien perässä?

Vastausvaihtoehdot: 1 = täysin mahdoton, 2 = lähes mahdoton, 3 = neutraali, 4 = melko mahdollinen, 5 = erittäin mahdollinen

- Muutto oman kunnan sisällä
- Muutto oman maakunnan sisällä
- Muutto Suomen sisällä
- Muutto Suomen rajojen ulkopuolelle

ILMASTONMUUTOS**Kuinka huolestunut olet ilmastonmuutoksesta?**

Vastausvaihtoehdot: 1 = en lainkaan huolestunut, 2 = en kovin huolestunut, 3 = jonkin verran huolestunut, 4 = erittäin huolestunut, 5 = äärimmäisen huolestunut

Aiheutuuko ilmastonmuutos mielestäsi luonnonilmiöistä, ihmisen toiminnasta vai molemmista?

Vastausvaihtoehdot: 1 = yksinomaan luonnonilmiöistä, 2 = pääosin luonnonilmiöistä, 3 = yhtä paljon luonnonilmiöistä ja ihmisen toiminnasta, 4 = pääosin ihmisen toiminnasta, 5 = yksinomaan ihmisen toiminnasta, 6 = ilmastonmuutosta ei mielestäni ole tapahtumassa

TAUSTAKYSYMYKSET**Ikä vuosina**

Sukupuoli: vaihtoehdot: 1 = nainen, 2 = mies, 3 = muu, 4 = ei halua sanoa

Asuinpaikka: maakunta**Asuinpaikka: kunta****Minkälainen on kotitaloutesi (asuu yhdessä samassa kotitaloudessa)?**

Vastausvaihtoehdot: 1 = kaksi aikuista, ei lapsia, 2 = kaksi aikuista ja lapsi/ lapsia, 3 = yksi aikuinen ja lapsi/ lapsia, 4 = yksi aikuinen, 5 = muu, mikä _____

Minkälaiset kotitaloutenne tulot ovat tällä hetkellä?

Vastausvaihtoehdot: 1 = nykyisillä tuloilla on hyvin vaikea tulla toimeen, 2 = nykyisillä tuloilla on vaikeuksia tulla toimeen, 3 = nykyisillä tuloilla tulee toimeen, 4 = nykyisillä tuloilla elää mukavasti